

BUITEN

21^E JAARGANG N°. 10.

ZATERDAG 5 MAART 1927.

Foto R. H. Herwig.

HUISJE AAN DE HOLENDRECHT.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

HUISJE AAN DE HOLENDRECHT (ILLUSTRATIE) . . .	BLZ. 109
DE SCHAT DER INCA'S, DOOR H. B. MARRIOTT WATSON (10)	BLZ. 110
AVOND (GEDICHT), DOOR G. LIMPER	BLZ. 111
IETS OVER JAVAANSCHÉ DANS- EN TOONEELKUNST (GEÏLLUSTREERD), DOOR H. M. D. V.	BLZ. 112—115
DE TWEE KLEERMAKERS, DOOR ANATOLE FRANCE	BLZ. 114
DE ZANGLIJSTER (GEÏLL.), DOOR J. VIJVERBERG	BLZ. 116
HET LOCOMOTIEV-SPOEK, DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 116
EEN VERDWENEN DORP (GEÏLL.), DOOR J. SCHUITE- MAKER Cz.	BLZ. 117
GEMEENTELIJKE KEURINGSDIENST IN HET OUDE DELFT (GEÏLL.), DOOR RO VAN OVEN	BLZ. 118—119
HEERSCHERS VAN FERRARA, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (5)	BLZ. 119
HUIS AAN DE OUDE DELFT TE DELFT (ILL.)	BLZ. 120

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE SCHAT DER INCA'S

DOOR

10) H. B. MARRIOTT WATSON.

HOUSTON hief zijn geweer op en uitte een kreet als een gewond dier.
„Laat dat, ezel!” riep ik en sloeg den loop omhoog. De knal klonk luid en werd weerkaatst door de rotsen. Ik haalde mijn verrekijker voor den dag en keek over de kloof.

„Het is een vrouw, idioot!” riep ik uit.

Houston stond er bij te beven, maar zijn gezicht herkreeg de gewone uitdrukking. „Neem me niet kwalijk”, zei hij. „Ik dacht dat het — ik begrijp niet wat een vrouw hier komt doen”.

Wij zouden het spoedig gewaar worden, want het pad, dat zij volgden, sneed onzen weg. Toen ik nogmaals keek, zag ik een tweede gestalte, eveneens gerokt, en daarna de knikkende koppen van muilezels. Toen wij tot zoowat driehonderd yards genaderd waren, beklom ik een hoogte en ging de twee vrouwen tegemoet. Zij waren beiden goed gekleed voor het beklimmen dezer hoogten en droegen blauwe brillen, zoodat ik hun gezicht niet goed kon onderscheiden. Ik wil gaarne erkennen, dat ik een levendige belangstelling in mij voelde opkomen en nu eerst inzag, hoe volkomen wij afgesneden waren van alles wat beschaving heet.

„Dit is een vreemde plaats voor een ontmoeting”, begon ik met den hoed in de hand en ik zag, dat de vrouw die vooruit liep, het hoofd afwendde. De andere deed snel een stap vooruit en zei in 't Engelsch:

„Het doet mij genoegen. Wij begonnen ons erg eenzaam te voelen. Het maakt iemand zenuwachtig, niet waar?”

Ik antwoordde met enkele beleefde woorden en wij bleven nog even gemoedelijk praten. Ik had opgelet dat de andere vrouw om het rotsblok was heen geloopt en instructies gaf aan den ezeldrijver in de achterhoede. Toen kwam zij bij haar gezellin terug.

„Uit hoeveel personen bestaat uw gezelschap?” vroeg zij, voor het eerst sprekend, met een heldere, maar zachte stem.

Ik vertelde haar, dat wij met z'n drieën waren en voegde er bij, dat wij goudzoekers waren. Wij hadden van den aanvang af bepaald, dat wij in die hoedanigheid reizend, het doel van onzen tocht geheim zouden houden. „Ik heet Poin-dexter”, voegde ik er aan toe.

Waarschijnlijk voelde zij dit als een wenk. „Mijn naam is Varley”, zei zij langzaam, „en dit is Mrs. Chester”.

„U kunt natuurlijk niet begrijpen”, zei Mrs. Chester lachend, „wat twee vrouwen zonder verder gezelschap hierheen gebracht heeft. Ik heb mij er ook al over verbaasd en ben tot een conclusie gekomen, die mij bevredigt, maar Miss Varley niet. Hebt u ook olijven in voorraad?”

Ik lachte. — „Ja, dat geloof ik wel”, antwoordde ik.

„Gevuld?” vroeg zij guldig.

„Ik geloof, gevuld. Mijn vriend Cassilis reist er nooit zonder”. Ik wees op Cassilis, die nu naderbij kwam.

Hij nam zijn hoed af. Miss Varley keek hem scherp aan door haar blauwen bril.

„Maar wij houden u op”, zei ik. „Laten wij naar beneden gaan en u zult de olijven vinden, tenzij Cassilis ze allemaal heeft opgegeten. Ik vermoed, dat wij een gezamenlijk kamp zullen maken”.

„Natuurlijk”, zei Mrs. Chester. „Weet u wel, dat ik heel blij was menschen te ontmoeten. Waar hebt u op geschoten?”

„Op — op een condor”, zei ik verlegen.

„Ik heb een hekel aan die dieren”. Zij huiverde. „Ik kan niet aan ze wennen. Miss Varley kan goed schieten; ik niet. Ieder schot geeft me zoo'n schok door den schouder”.

Toen wij den ruwen weg afdaalden, leunde zij op mijn arm en ik geloof, dat zij niet eens wist, dat zij dit gedaan had. Zij babbelde voort als een kind. Ik kreeg schik in Mrs. Chester en verlangde er naar, haar gezicht eens goed te kunnen zien. Achter die groote brilleglazen kon je niets onderscheiden. Onze beide troepjes vereenigden zich, maar ik kon nergens Houston vinden.

„Manuel heeft tot nu toe altijd onze kampeerplaatsen uitgekozen”, zei Mrs. Chester.

Houston riep ons uit de verte iets toe en op zijn terugweg sprak hij met twee Indianen van ons troepje. Daarna kwam hij glimlachend bij ons.

„Is dit uw — uw andere reismakker?” vroeg Mrs. Chester.

Ik stelde hem voor.

„Mrs. Chester — Miss Varley — dit is Mr. Houston”.

De beide vrouwen bewaarden een volmaakt stilzwijgen. Ik merkte het op, maar Houston uitte de gebruikelijke beleefdheidsformules. Toen nam Miss Varley plotseling haar bril af en keek hem scherp aan. Ik heb reeds gezegd, dat ik gewend ben op détails te letten: haar oogen waren groot, ver van elkaar staand, onderzoekend, alsof zij met belangstelling naar een exemplaar in een museum-kastje keek. Mrs. Chester praatte met Cassilis; ik meen over hun ervaringen met de *soroche*. Houston deed alle moeite zich van zijn beste zijde te vertoonen. Ik sloeg Miss Varley gade.

Ik had nooit een mooiere vrouw gezien. Dat was mijn eerste indruk; en toch, als ik alle détails naging, het gezicht, de tint, de bevalligheid, moest ik erkennen dat ik dit alles mooier had gezien. Wat mij vooral trof, was de individualiteit, die een schoonheid op zich zelf is. En toen zij glimlachte, verhelderde dit haar gelaat als de zon, die de heuvelen beschijnt.

„Ziezoo, Freda”, sprak zij tot Mrs. Chester, „nu zal je weer eens behoorlijk kunnen dineeren”.

Maar ook Mrs. Chester had haar bril afgezet en nu kon ik zien, dat zij een mooi, levendig, gevuld blond vrouwtje van ongeveer dertig jaar was, dat dadelijk Cassilis betooverde.

„Wij gaan uit om te botaniseeren”, zei Miss Varley tegen Houston. „Ik hoor dat u goud zoekt”.

„Ik botaniseer niet”, wierp Mrs. Chester tegen. „Ik zorg alleen voor de levensmiddelen-voorziening. Miss Varley is de wetenschappelijke leider der expeditie”.

„Een veel te hoogdravende titel”, zei Miss Varley glimlachend.

Miss Varley scheen te meenen, dat zij de zaak nader toe moest lichten.

„De zaak is”, zei zij, „dat de expeditie, zooals Mrs. Chester het noemt, niet door ons, maar door de Universiteit is uitgerust. Deze streek is nog bijna onbekend en wij vonden dit een schande voor de Vereenigde Staten”.

„Dat geef ik toe, maar ik vind dat men zulk een werk niet aan vrouwen moest overlaten, terwijl —”

„Ik begrijp u”, zei Miss Varley. „Maar ik denk daar anders over”.

„Mercedes is een suffragette”, kwam Mrs. Chester tusschenbeide. „Zij is een vurig feministe. En, ofschoon ik getrouwd ben geweest, ga ik daarin niet zoo ver als zij”.

„Ik had gehoopt, dat het juist daarom was”, zei Cassilis zachtjes.

Zij keek hem aan. „Ja”, zei zij op geheel veranderden toon. „Ja, misschien juist daarom”.

Ofschoon ik dit alles hoorde, klonk slechts één naam voortdurend in mijn ooren, „Mercedes”.

Miss Varley richtte zich nu tot Houston alsof zij hem als hoofd van ons troepje beschouwde.

„Ik zie dat mijn lui al het kamp hebben opgeslagen. Daar gij zoo vriendelijk waart ons van olijven te voorzien, wilt gij ons misschien ook het genoeg van uw gezelschap schenken.”

Houston's antwoord was een beetje te uitbundig. Maar toch was hij een heel ander mensch geworden, dan de man, die twee dagen geleden —. De ontmoeting met de beide vrouwen scheen ons weer tot de beschaafde wereld terug te voeren.

„Twee mooie vrouwtjes”, zei Houston onder het wandelen. „Waarom zij hun schoonheid willen verliezen met zulk werk, mag de Hemel weten”.

„Voorloopig is de schoonheid er nog”, zei Cassilis. „Jack, waar is mijn rok-costuum?”

Houston lachte. „Ik zal maar een taxi nemen”, zei hij.

Het diner was een groot succes. De dames hadden tal van lekkernijen opgedischt, en wij hadden het onze er toe bijgedragen. Het gesprek kwam van zelf op onze verschillende bestemmingen. Houston wilde weten waar de beide vrouwen heen trokken.

„Ons einddoel is de *Montaña*”, zei Miss Varley. „Maar er is hier in die hooge streken ook nog heel wat te onderzoeken”.

„U neemt zeker den Fuego Pas?” zei Houston.

„Ja”, zei ze, „dat was ons aanvankelijk plan, maar het is best mogelijk, dat wij daar nog eenigen tijd van afwijken. In ieder geval gaan wij in Noordelijke richting”.

„Dat is heerlijk voor ons”, zei Cassilis. „Wij gaan ook naar het Noorden”.

Houston zei niets.

„Dat zal voor ons prettig zijn”, zei Miss Varley, na een korte stilte. „Het zal bijna zijn, alsof we weer in New York zijn; vind je niet, Freda?”

Daarop begon Mrs. Chester levendig over New York te praten en Cassilis deed ijverig mee. Ik trachtte een gesprek met Miss Varley aan te knopen, maar het lukte niet best. Zij scheen gepantserd in een koelheid en terughoudendheid, die — met inachtneming van de meest volmaakte beleefdheid — iedere toenadering uitsloot.

De beide volgende dagen trokken wij gezamenlijk noordwaarts. Maar steeds voelde ik den afstand, die mij van Miss Varley scheidde. Cassilis en Mrs. Chester konden veel beter samen opschieten. Zij bleken gemeenschappelijke kennissen te hebben in New York, en toen het gesprek kwam op den neerdrukkenden invloed van de groote-stads-atmosfeer op de lichamelijke en geestelijke gesteldheid der menschen, zei Miss Varley:

„Men zegt, dat het verblijf in de vrije natuur een verheffen en veredelend invloed heeft”.

Verheffend en veredelend! Dat hadden wij haar anders kunnen vertellen. Ik herinnerde mij wat er in den laatsten tijd gebeurd was. De natuur — deze natuur — maakte de menschen krankzinnig, maakte duivels van ze, vernielde ieder menschelijk gevoel en verbrak alle banden tusschen den eenen mensch en den anderen.

Den derden dag bemerkte ik, dat Houston onrustig werd. Wij moesten nu een punt bereikt hebben vanwaar Astartok gemakkelijk te bereiken was. Wij konden er ten hoogste twee dagreizen van verwijderd zijn. Ofschoon Houston blijkbaar zeer gevoelig was voor vrouwelijk schoon en het gezelschap der dames hem ongetwijfeld genoeg deed, scheen hun aanwezigheid hem nu onaangenaam te worden.

Den tweeden dag daalden wij tegen den avond af in een vallei, mooier dan eenige, die wij tot nu toe gezien hadden. Onder de bescherming van rotsen en klippen groeiden boomen, terwijl overal struiken en heesters bloeiden. In deze bloeiende vallei, verlevendigd door plantengroei en sporen van dierlijk leven, sloegen wij ons kamp op.

Er bloeide een witte bloem en ik vestigde Miss Varley's aandacht op dit zeldzame verschijnsel. Samen wandelden wij er heen, maar het leek wel, dat zij er weinig aandacht aan schonk. Plotseling sprak zij:

„U bent een Engelschman, Mr. Poindexter en bent een tijd lang in consulaire dienst geweest?”

Ik was verbaasd. „Jawel”, gaf ik toe, „maar ik heb 't er niet ver in gebracht. Ik heb 't eigenlijk nooit tot iets gebracht”, voegde ik er aan toe, door een onverklaarbaren drang naar een eerlijke bekentenis gedreven.

„Wat bedoelt u daarmee?” vroeg zij.

„Menschen als u kunnen dat begrijpen. Die *doen* dingen. Dat heb ik nooit gedaan. Ik ben een dilettant, een amateur van het leven”.

„En mijnheer Cassilis?”

„O, hij doet wel iets”, zei ik. „Hij tracht het vraagstuk van het perpetuum mobile op te lossen. Hij heeft zoowat de heele bekende wereld afgereisd”.

„Mr. Houston?” vervolgde zij.

„Houston? O, die is voor deze gelegenheid de derde van ons troepje. Dat is alles”, zei ik met een gevoel van onbegrijpelijkheid.

Zij zweeg en ik bracht snel het gesprek op iets anders.

„Weet u, waar deze weg heenvoert?” zei ik, op de bergen wijzend. „Houston zegt, dat dit de Fuego Pas is en daarachter ligt de *Montaña* met zijn uitgestrekte wouden. Als wij iets hooger waren, zoudt u de zee kunnen zien, die tegen de Peruviaansche kust klotst. De Stille Zuidzee vind ik nog indrukwekkender dan de Atlantische Oceaan. Misschien is dit door haar verlatenheid. Zoo vele, vele duizenden mijlen waar niets dan water is. Ik zou wel eens willen weten, wat Pizarro dacht, toen hij de bergen was overgetrokken en plotseling de zee voor zich zag”.

„Ik betwijfel”, zei ze, „of hij gevoelig was voor indrukken als die u zoeven beschreef. Ik betwijfel of er in zijn lage ziel plaats was voor iets anders dan winst, bezit, goud”.

„U hebt gelijk”, zei ik na eenig zwijgen, want ik voelde hoezeer dit ook op mij toepasselijk was. „Er was waarschijnlijk geen plaats in zijn geest voor iets anders dan goud. Zoo wordt de wereld veroverd door avonturiers, niet door de stillen en nederigen van geest. Avonturiers en groote ondernemers — hun schenkt de wereld haar schatten. Het is treurig, maar wij kunnen de wereld niet veranderen en ze moet zoo geschapen zijn met een doel”.

Ergens in de verte klonken de tonen van een banjo.

Miss Varley glimlachte. „Is dat een antwoord?” vroeg zij ironisch. „Leven wij daarvoor?”

„Het is een afleiding onderweg”, antwoordde ik.

„Op den weg waarheen?”

En zonder een antwoord af te wachten liep zij verder. Maar even later zei ze zachtjes:

„En toch! Waaraan doet dit ons niet denken! O, het beleeft niets, maar het wekt gedachten, roept beelden op —”

Nog nooit had ik haar zoo zien toegeven aan eenige emotie. Had de Cordillera ook zijn invloed doen gelden op haar ziel en haar vatbaar gemaakt voor zachtere gevoelens?

(Wordt vervolgd).

AVOND.

O, door zoo'n stillen avond heen te gaan
Als laatste zonnestralen stervend breken
En van den nacht de stille stem gaat spreken,
Die doet de daggeruchten suizend gaan

De loome boomen stil te droomen staan
Als 't violet der luchten gaat verbleeken,
Er schuifelt, nu de dagglans is geweken,
Een zilv'ren licht langs witte berkenlaan.

Hóóg aan den hemel beven teed're sterren;
Weemoedig droomt de zilver-bleeke maan
En schouwt omlaag naar 's werelds weelde en rust.

Hoe vluchten smartgeruchten nu zoo verre
Als bevend-teer een nachtegaal gaat slaan;
Wij zijn gelukkig, luist'ren onbewust.

G. LIMPER.

RADEN SAMBA STRIJDT TEGEN HET LEGER VAN DEN APENKONING.

Iets over Javaansche Dans- en Tooneelkunst.

SCHRIJVEN in een Nederlandsch periodiek over Javaansche tooneel- en danskunst kan niet anders bedoeld zijn, dan door het trekken van enkele richtlijnen en het weergeven van eenige impressies de aandacht te vestigen op eene uiting van specifieke Oostersche kunst, die te beschouwen is als een kristallisatie van het Javaansche gevoelsleven. ☞ In het zoeken naar de waarheid, waarmede zich het menschelijk geslacht in alle tijden bezighoudt, openbaart zich bij de volken van het Westen en van het Oosten eene scherpe tegenstelling. Het Oosten benadert die waarheid langs den weg van spiritueele concentratie, het Westen langs den weg van het logische denken. Voor hem, die dezen stelregel nader wenschte te toetsen, biedt in het bijzonder de vergelijking van Oostersche en Westersche kunst, — bouwkunst, muziek, dans en tooneel —, dankbaar en zuiver materiaal.

☞ Zoekt men op het terrein der Javaansche architectuur al tevergeefs naar nieuwe specimina, die ons inzicht en onze kennis der Javaansche cultuur verrijken, de Javaansche muziek en dans worden nog steeds, zij het, helaas, in te geringe mate, ernstig beoefend. In den Soloschen en Djocjaschen kraton, waar een vorstelijke rust heerscht en waaruit het woelige moderne leven met zijn snelle veranderingen gebannen is, schijnt de Tijd weer tijd te hebben en al het tijdelijke langer leven toe te staan. Binnen deze hooge kratonmuren, die onwezenlijk aandoen in de trillende dampige sfeer die onder de eeuwenoude heilige waringins heerscht, kan men zich nog een zuiver denkbeeld vormen van de innerlijke waarde en groote schoonheid van de Javaansche kunst, die wij hier in groote lijnen zullen trachten weer te geven. — ☞ Wordt de dans bij de verschillende volken van den Indischen archipel veelal door ronggèngs of talèdèk — dansvrouwen van verdacht allooi — beoefend¹⁾, in de Vorstenlanden,

KONING SETAJA IN KRIJGSDOS.

¹ Afgezien van de verschillende krijgsdansen — o.a. tjakaleleh van Ambon, die door mannen beoefend worden.

Java's cultuurcentrum, worden nog *corps de ballet* in eere gehouden, waaraan niet zelden personen van het hof verbonden zijn, *serimpi's* of *bedòjòs* genaamd. ☞ De *wajang-wong*, te beschouwen als een uitvloeisel van de *wajang-topeng*, die op haar beurt weer ontstaan is uit *wajang-goleq*, schijnt in het midden der 18e eeuw onder Mangkoe Negara I naast de bekende *wajang koelit* — schimmenspel — in zwang te zijn gekomen. De op te voeren stukken, *lakons* genaamd, zijn grootendeels ontleend aan een bestaanden verhalen-cyclus, die op te vatten is als een vrije navolging van de Indische Mahâbhârata, waarop de Javaansche fantasie sterk heeft ingewerkt. ☞ Bij bijzondere gelegenheden hebben grootsche opvoeringen plaats, waaraan honderden executanten meewerken, terwijl de voorbereiding van zulk een tot in de volmaaktheid uitgevoerde voorstelling dikwijls een jaar en langer duurt en groote kosten met zich brengt. ☞ Zoo heeft Z. H. de Sultan van Djocja verleden jaar Februari ter gelegenheid van het 25 jarig huwelijksfeest van onze Koningin in zijn kraton twee drama's doen vertoonen, en deze, met zooveel liefde en zorg voorbereide opvoeringen groeiden uit tot zulk een verfijnd kunst-evenement, dat schrijver dezer indrukken U er gaarne een idee van wil geven. Uit den aard der zaak zal het slechts een impressie kunnen zijn, een poging tot wedergeven van de indrukken en gevoelens die door samenwerking van kleur, klank en lijn, in hem werden opgewekt. ☞ „De Dood van Samba” is een drama dat door de *wajang-wong* opgevoerd in twee speeldagen, van 's morgens zes tot des avonds negen uur, onafgebroken, duurde. Wat gedurende dien tijd van de spelers, zowel de acteurs als de gamelan-bespeleers gevergd wordt, is ongelooflijk. Het vraagt een vooroefening, een training, een animo en een volharding, die geen Westersch regisseur, aan welke troep dan ook zou durven opleggen. ☞ Het resultaat van deze volkomen overgave aan de uitvoering van dit werk was dan ook evenredig aan de voorbereiding. Bij het bewegen der groote groepen, symmetrisch op de maat van de muziek, trof de opvallende gelijkheid van uitvoering; het gaf daardoor in de op- en afmarschen van legerscharen, op volkomen wijze de eigenaardige golving en deining te zien, die den absoluten indruk verwekte van een geweldige massa. ☞ Deze bewegingen zijn vooraf vastgelegd; daarbij heeft elk onderdeel zich aan te passen aan de corresponderende muziekmaat. Trouwens, het geheele *wajang-wong* spel is een aaneenschakeling van deze weloverdachte standen en houdingen. Veranderingen in het loopen en zitten zoomin als in het dansen zouden onmogelijk zijn, zonder den samengang met de steeds doorspelende muziek te verbreken. Dit vereischt dus van de medespelenden een geheel-opgaan in de uit-te-beelden figuur en men ziet dan ook meer dan een kwartier lang een speler als een beeld zitten, zonder dat hij de minste beweging maakt. Niets is in staat hem af te leiden, slechts de korte klop van den spelleider doet het beeld weer levend worden en van stand veranderen. Deze spelleider is voor den *gamelan* gezeten en heeft geen ander hulpmiddel tot aanduiging dan een houten klankbakje en een hamer, waarmede

STIJLVOLLE GROEP UIT DE WAJANG-WONG BIJ HET OPKOMEN VAN TWEE TEN STRIJDE TREKKENDE VORSTEN.

hij de bewegingen van de spelers geheel uit het hoofd leidt. Naast hem zitten de beide verhalers die om beurten voorlezen uit het sagenboek, op den voet het drama volgen en de handelingen verhalen der onzichtbare medespelenden. Ook hierbij speelt de *gamelan* door. Terzijde van deze voorlezers zitten de zangers. Bij de *wajang-wong* worden slechts alleen- of dubbelspraken gehouden en een hoogst enkele maal beantwoordt een geheele groep door een kort geriep of een enkel „ja” een gedane vraag. Bij de hier besproken voorstelling werden alle rollen vervuld door mannen, zelfs die van de nymfen en godinnen en prinsessen, en dit is niet alleen niet storend, het is zelfs niet mogelijk op te merken dat een „travesti” heeft plaats gehad. Zonder veel hulpmiddelen werden mannen oude vrouwen, en jongens prinsessen of nymfen, en niets verradt hen. Die bewegingen der handen en voeten! Vooral der handen! Zij drukken er alles mee uit. Alle denkbare veranderingen in een gemoedstoestand worden door de subtiele handen aangegeven. Het zijn denkende, voelende, over-gevoelige, hartstochtelijke, ijskoud-bevelende, oppermachtige of smeekende, ongenadige en medelijdende handen. Zij zijn als bloemdraden teedere, als dreigende slangen gevaarlijke, als stervende bladeren treurende of als vogelen vroolijke, ziel-volmaakte wezens. Zij zijn als wuivende padih-halmen of als dauwzwane varens, zij doen denken aan kabbelende golfjes of aan de venijnigheid van distels. Zij vragen liefde zoo zacht, of krampen haat vast zoo doodelijk, zwieren als duiven, vluchten en beuken als buffelkoppen, zij bidden zoo stil en smeeken zoo klagend. De handen van den Javaanschen wajang-wongspeler, zij zijn bijna het schoonste! En met de handen één, gaat het lichaam zich statig bewegen, omhangen door de kleurvolle kleedij die bij de uit te beelden figuur behoort, kleuren die alle hunne beteekenis hebben en versierselen die aan het beeld de waarde geven. Godheid of Koning, vazal of dienaar, *raden* of *patih*, allen zijn verschillend en naar hun rang en stand getooid. Tot in de kleinste bijzonderheden wordt dit bij allen doorgevoerd. Het geheele lichaam der dansers is ingewreven met *boreh* — zalf — van een zacht geel-groene kleur, waartegen de felle roode of groene-, donker violet of pastel-teere roze tinten, die de hoofdtoon van den boventooi aangeeft, sterk uitkomen. De meestal slanke beenen zijn bedekt tot onder de knie met een gelijkkleurige gespannen broek, waarover de rijkgebatikte *sarong* hangt, bijeengebonden door een breeden versierden gordel, waarin van achteren de kostbare krisschede is gestoken. Naar achter toe hangt van beide zijden een kleurvolle *kain* af, die wuivend de beweging van het lichaam volgt en waarmede gedurende het spel de bedoelingen worden onderstreept. Koningskinderen en Goden dragen gouden vleugels en hunne hoofdbedekking is een gul-

den tiara van een vorm die hun rang voorschrijft. Zij sluit vast over het hoofd, bedekt de ooren en heeft als grondvorm een helm eindigende in een vrijstaande kroon, of is van achter horengewijze omgekruld als bij een strijdhelm. Rondom dezen helm loopt een dubbele of ook wel enkele gouden rand van uitgesneden driehoekige tanden. De armen zijn halverwege den bovenarm versierd met een gouden band waarop een geornamenteerd uitsteeksel is aangebracht, tot nader aanduiding van de macht en waardigheid. De vrouwen van aanzien — niet altijd heeft travesti plaats — zijn in hoofdzaak gekleed als de mannen: een nauwsluitend keurs boven de laag-hangende sarong die over den grond sleept en de voeten bedekt. Ook zij dragen een hoofdbedekking bijna gelijkvormig aan die van de mannen maar altijd zonder de opwaartschekrul, terwijl de koningin bovendien daarop een kroon draagt. Dienstvrouwen zijn zonder eenige versiering, bloot-hoofds, het haar strak getrokken, opgebonden in een knoop. Een breede band bedekt de borst en houdt tevens de lang sleepende sarong op. Zij volgen den koning en dragen zijne sieraden. — Het geheele drama speelde zich af op de met marmer bevoerde overdekte ruimte van de *bangsal Katjana*, waar in het midden de Sultan met gevolg en eenige Europeesche waardigheidsbekleeders op de eerste rij gezeten waren. Recht tegenover hem aan de overzijde van de speelplaats bevond zich de *gamelan*. Zoo eene complete gamelan is

KRISGEVECHT TUSSEN TWEE LEGERAANVOERDERS.

een wonder van klank niet alleen, maar ook van kleur. De felrood geschilderde, rijk met goud versierde instrumenten spatten vonken van licht terug; de glimmend koperen bekken van den *kenong*¹⁾ zijn als stralende zonnen en als zware bronzen schilden hangen de geweldige *gongs*¹⁾ tusschen het lofwerk van fijn uitgesneden jukken. De *gendér*¹⁾, de *gambang*¹⁾ en de *slentem*¹⁾, alle rijkgesneden en verguld, de met een fijn rag van geelkoperen snaren bespannen *tjelem-poeng*¹⁾ — die allen vormen met elkaar één wonderlijk instrument van vormen en kleuren waaruit als vreemdsoortige rooklierten uit een geheimzinnig offervat de klanken stijgen. ☼ Zoo is een wajang-wong voorstelling, een verfijnd spel van lijnen en kleuren, begeleid, aangevuld en opgestuwd door de wond're gamelan, die sierlijk-vreemde melodieën zingt, of heftig hijgend het krijgsluim weergeeft, als sloegen wij zelf in op een vijand in somber gewoel van lijf-aan-lijf-strijdenden. ☼ Waar zooveel schitterende schoonheid geboden wordt, komt de Westerling tot een eerbiedig eere-salut. H. M. D. V.

1) Namen der onderscheiden instrumenten

De twee Kleermakers.

HET uniformjasje lijkt mij niet erg geschikt voor gymnasiasten, omdat het geen burgerkleeding is en men, door het hun voor te schrijven, zonder reden inbreuk maakt op hun onafhankelijkheid. Ik heb het gedragen en heb er een ellendige herinnering aan. ☼ U moet weten, dat er in mijn tijd op 't gymnasium, waar ik heel weinig geleerd heb, een uitmuntend kleermaker was, die Grégoire heette. Mijnheer Grégoire gaf, als geen ander, precies aan 't uniformjasje, wat het hebben moest: schouders, borst en heupen. Mijnheer Grégoire zorgde ervoor, dat de panden je met 'n bijzondere liefdigheid als een rok omsloten. Hij sneed de broeken navenant: poffend van de heup af en op den schoen nauwaansluitend bij wijze van slobkous. En, als men door mijnheer Grégoire gekleed was en den kepi goed wist te dragen, met de klep volgens de toenmalige mode omhoog, zag men er werkelijk heel aardig uit. ☼ Mijnheer Grégoire was een artist. Als hij 's Maandags onder de pauze op de speelplaats verscheen met z'n groenen doek, waaronder hij twee of drie meesterlijke uniformjasjes droeg, lieten de leerlingen, voor wie die kunstwerken bestemd waren, dadelijk hun overlooptje of bok-bok-stavast in den steek en gingen met mijnheer Grégoire een der benedenzalen binnen om de nieuwe uniform te passen. Aandachtig en peinzend maakte mijnheer Grégoire met krijt allerlei teekentjes op het laken. En acht dagen later bracht hij in denzelfden groenen doek een onberispelijk costuum terug. ☼ Ongelukkig liet mijnheer Grégoire z'n jasjes heel duur betalen. Hij had er het recht toe: hij had geen concurrent. Luxe is altijd kostbaar: mijnheer Grégoire was een luxe kleermaker. Ik zie hem nog, met z'n bleek, droefgeestig uiterlijk, z'n mooie, witte haar en blauwe oogen, die zoo vermoed achter z'n gouden bril keken; hij was zeer gedistingeerd en als hij dien groenen doek niet bij zich had gehad, zou men hem voor een rechterlijk ambtenaar gehouden hebben. Hij moest wel heel lang krediet geven, want zijn cliëntèle bestond uit rijkelui, dat wil zeggen, menschen, die nooit klaar komen met het vereffenen van hun rekeningen. Alleen arme stakkers betalen contant. Niet uit deugd, maar omdat men hun geen krediet geeft. Mijnheer Grégoire wist, dat men van hem niets kleins

of middelmatig verwachtte en dat hij aan z'n cliënten en aan zich zelf verplicht was heel laat dikke beren te sturen. ☼ Mijnheer Grégoire had twee tarieven, naar gelang van de kwaliteit der fournituren. Hij maakte bijvoorbeeld in z'n factuur verschil tusschen gouden palmtakjes, op den kraag zelf geborduurd en minder mooie, die op een ovaal stukje laken op den kraag genaaid werden. Hij had dus een groot en een klein tarief. Maar het kleine tarief was al ruïneerend. De leerlingen, die door mijnheer Grégoire gekleed waren, vormden een aristocratie, een soort high-life in twee graden, waarin men de geborduurde kragen en de oplegels onderscheidde. De situatie van mijn ouders veroorloofde mij niet te

hopen, ooit tot de cliëntèle van mijnheer Grégoire te zullen behooren. ☼ M'n moeder was heel zuinig, ze was ook heel liefdadig. Haar liefdadigheid deed haar handelen op een wijze, die haar goedheid van ziel — nooit was er een mooiere op aarde — duidelijk aan 't licht bracht, maar die mij heel groote onaangenaamheden bezorgde. Daar zij gehoord had — hoe zij eraan kwam, weet ik niet — dat een kleermaker-conciërge uit de rue des Canettes, Rabiou genaamd ('t was een klein, rossig mannetje, met x-beenen en een kop als van 'n apostel op een kabouterlichaam), in groote armoede verkeerde en een beter lot verdiende, wilde zij hem dadelijk van dienst zijn. Eerst gaf ze hem 't een en ander ten geschenke. Maar Rabiou had een groot gezin, hij was bovendien erg trotsch en ik heb u al gezegd, dat m'n moeder niet rijk was. Het beetje, dat zij hem kon geven, hielp hem niet uit de verlegenheid. Toen peinsde zij op middelen om werk voor hem te vinden, en ze begon met zooveel pantolons, vesten, jassen en overjassen voor m'n vader bij hem te bestellen, als redelijkerwijs mogelijk was. ☼ Wat mijn vader betreft, die ging er met die maatregelen niet op vooruit. De kleeren van den kleermaker-conciërge zaten hem slecht. Daar hij uitermate eenvoudig was, merkte hij het zelfs niet op. M'n moeder zag het voor hem; maar zij zei, terecht, bij zichzelf, dat m'n vader een heel knappe man was, dat hij z'n kleeren tot sieraad strekte, al deden zij het hem niet, en dat men nooit te slecht gekleed is, met een kledingstuk, dat warm genoeg en met goed garen genaaid is door een braaf man, die God vreest en vader is van twaalf kinderen. ☼ Het ongeluk was, dat, toen Rabiou m'n vader meer kleeren verschaft had dan noodig was, hij er even slecht aan toe was als voorheen. Z'n vrouw had longtering en z'n twaalf kinderen bloedarmoede.

RADEN SAMBA WORDT OPGENOMEN DOOR DEN KONING DER APEN, HANOMAN.

Een conciërgewoning in de rue des Canettes is niet geschikt om kinderen even gezond te maken als de Engelsche jeugd, die zich met roeien en alle mogelijke sport traint. Daar het kleermakertje geen geld had om geneesmiddelen te koopen, bedacht m'n moeder, dat ze hem wel een uniformjasje voor mij kon bestellen. Ze had hem even goed een japon voor haar zelf kunnen laten maken. ☼ Bij de gedachte aan een uniform aarzde Rabiou. Het angstzweet en mystiek. Hij zette zich aan 't werk. Hij gaf zich on-eindig veel moeite en sliep er niet van. Hij was zenuwachtig en voortdurend in ernstig gepeins verzonken. Denk eens aan! een uniform, een kledingstuk, dat zeer juist passen moet! En dan niet te vergeten, dat ik lang, mager, zonder figuur, moeilijk te kleeden was. Eindelijk slaagde de arme man erin 't jasje in elkaar te krijgen, mijn uniform, maar wat

voor 'n uniform! Geen schouders, een ingevallen borst, wijduitlopend, een en al buik. En over het model had men nog heen kunnen stappen. Maar het was hardblauw, het deed pijn aan de oogen en op den kraag zaten geen palmen, maar lieren genaaid! Lieren! Rabiou had niet voorzien, dat ik eens een heel verdienstelijk dichter zou worden. Hij wist niet, dat ik onder in m'n lessenaar een schrift met verzen verborg, getiteld: Eerste bloemen. Ik had dien titel zelf gevonden en was er tevreden over. De kleermaker-conciërge wist niets daarvan en had uit louter inspiratie twee lieren op den kraag van m'n jasje genaaid. Tot overmaat van ramp sloot die kraag lang niet tegen mijn hals aan, maar stond er een heel eind van af, zoodat hij op een aller afschuwelijkste manier gaapte. ☼ Ik had een echten ooievaarshals, die, toen hij uit dien wijduitstaanden kraag kwam steken, een jammerlijken, deerniswekkenden indruk maakte. Bij het passen had ik het al vermoed en tegen den kleermaker gezegd. Maar de goede man,

die met de hulp des hemels en met inspanning van z'n onschuldige handen een uniform in elkaar gekregen had, wat hij nooit had durven hopen, wilde er niets meer aan veranderen, uit vrees het erger te maken. En eigenlijk had hij gelijk. ☼ Ongerust vroeg ik m'n moeder, hoe ze mij vond. Ik zei u al, dat ze een heilige was. „Een kind is mooi, als het ook goed is”, antwoordde ze. En zij ried mij aan m'n uniformjasje in eenvoud te dragen. Ik droeg het voor 't eerst, zoodat het hoorde, op een Zondag, omdat het een nieuw kledingstuk was. O, wat 'n ontvangst, toen ik dien dag in de pauze op de binnenplaats verscheen. ☼ „Suikerbrood! suikerbrood!” riepen mijn kameraden allemaal tegelijk. Het was een moeilijk oogenblik. Ze hadden alles met één oogopslag gezien, de onoogelijke ronding, de te hardblauwe kleur, de lieren, den kraag, die in den hals week. Ze begonnen mij allemaal steentjes in m'n rug te gooien door de fatale opening van m'n uniformkraag. Ze stopten er handenvol in, zonder den afgrond te dempen. Neen, de kleermaker-conciërge uit de rue des Canettes had niet overwogen, hoeveel steentjes de rugzak, dien hij mij gemaakt had, wel kon bevatten. ☼ Toen ik voldoende begrind was, ging ik stompen uitdeelen; men gaf ze mij terug en ik beantwoordde die weer. Daarna liet men mij met rust. Maar den volgenden Zondag begon het gevecht opnieuw. En zoolang ik dat noodlottige uniformjasje droeg, werd ik op alle mogelijke manieren geplaagd en leefde voortdurend met zand in m'n hals. ☼ Het was afschuwelijk. Om m'n ongenade te voltooien, liet onze surveillant, de jonge geestelijke Simler, mij meedoogenloos in den steek, in plaats van mij in dien storm bij te staan. Omdat hij m'n zacht karakter en den vroegen ernst mijner gedachten opgemerkt had, had hij mij tot dusver met een paar goede leerlingen bij gesprekken, die ik heerlijk vond en op hoogen prijs stelde, tegenwoordig laten zijn. Ik was bij het clubje leerlingen, tegenover wie de geestelijke Simler, in de langere Zondagspauzes, de verhevenheid van 't priesterambt roemde en met wie hij zelfs moeilijke

JAVAANSCH E DANS- EN TOONEELKUNST. STRIJDERS IN AFWACHTENDE HOUDING.

gevallen besprak, waarin de misdienaar zich bij 't opdragen van 't Heilige Misoffer kon bevinden. De geestelijke bevalde die onderwerpen met een ernst, die mij langzame vervulde. ☼ Op zekeren Zondag, terwijl hij met langzame schreden op de binnenplaats wandelde, begon hij het verhaal te vertellen van den priester, die na de consecratie een spin in den miskelk vond. „Hoe groot was z'n verwarring en z'n smart”, zei hij, „maar hij wist zich berekend te toonen voor zoo'n vreeselijken toestand. Hij nam het beestje voorzichtig tusschen twee vingers, en . . .” Bij dit woord luidde de bel voor den middagdienst. En de geestelijke, die het voorschrift, dat hij moest toepassen, streng in acht nam, zweeg en liet ons in de rij staan. Ik was erg nieuwsgierig, wat de priester met de heiligschennende spin gedaan had. Maar m'n uniform belette mij het ooit te weten te komen. ☼ Den volgenden Zondag, toen de geestelijke mij met zoo'n bespottelijk jasje toegetakeld zag, glimlachte hij even en hield mij op een afstand. Het was een beste man, maar hij was maar een mensch; hij had geen zin om iets van het belachelijke, dat ik had, op zich te nemen en zijn priesterkleed met mijn uniform te compromitteren. Het kwam hem niet gepast voor, dat ik in zijn gezelschap verkeerde, terwijl men steentjes in m'n nek stopte, hetgeen, zoodat ik zei, de voortdurende zorg van m'n kameraden was. In eenig opzicht had hij gelijk. En bovendien vreesde hij m'n nabijheid om de kogels, die men mij van alle kanten toewierp. En die vrees was gerechtvaardigd. Misschien ook kwetste mijn uniform z'n esthetisch gevoel, dat zoo ontwikkeld was door de eerediensten en de praal van de Kerk. Zeker is, dat hij me van die Zondagsgesprekken, waar ik zoo op gesteld was, verwijderd hield. ☼ Hij legde het handig aan, met goede uitvluchten en zonder een enkel onvriendelijk woord tegen mij te zeggen, want hij was een zeer beleefd mensch. Als ik aankwam, zorgde hij ervoor, dat hij zich naar den anderen kant omdraaide en zacht praatte, zoodat ik niet verstond, wat hij zei. En als ik hem schuchter eenige ophelderingen vroeg,

JAVAANSCH E DANS- EN TOONEELKUNST. RADEN SAMBA ONTMOET DEWI MOOSTA-KAWATI MET HARE DIENARESSEN.

veinsde hij me niet te hooren, en misschien hoorde hij me ook inderdaad niet. Ik had niet lang noodig om te begrijpen, dat ik hinderde en ik voegde mij niet meer bij de vrienden van den geestelijke. ☼ Deze ongenade deed me wel verdriet. De aardigheden van m'n kameraden maakten mij tenslotte tureluursch. Ik leerde de slagen, die ik kreeg, met woeker terug te geven. Dat heeft z'n nut. Ik beken tot m'n schande, dat ik die kunst in m'n latere leven in 't geheel niet meer toegepast heb. Maar een paar vrienden, die ik goed afgerost had, gaven mij blijken van een levendige sympathie. ☼ Zoo zal ik dus door de schuld van een onhandigen kleermaker nooit het verhaal van den priester en de spin te weten komen. Intusschen was ik het mikpunt van tallooze plagerijen en maakte mij vrienden, zoo waar is het, dat het goede steeds vermengd is met het kwade. Maar in dit geval had het kwade voor mij de overhand op het goede. En dat uniformjasje was onverslijtbaar. Tevergeefs probeerde ik het buiten dienst te stellen. M'n moeder had gelijk. Rabiou was een braaf mensch, die God vreesde en goed laken leverde.

ANATOLE FRANCE.

DE ZANGLIJSTER.

(TURDUS PH. CLARKEI).

DE zanglijster wordt even vaak grauwe lijster genoemd. De kleur op kop en rug en vleugels is tusschen brons-groen en bruin in; de onderzijde is licht en gedopt met grootere en kleinere warmbruine vlekken. In tegenstelling met haar verwant, de zwarte lijster of merel, die met buikveeren en staart langs den grond voortwipt, zet de zanglijster de pooten meer loodrecht en geeft zich daarmee een vluggere houding. Komt de merel tot in de kleinste stadstuinjes nestelen, de zanglijster is gedurende de laatste kwarteeuw veel talrijker geworden. Ik was de twintig gepasseerd, toen ik mijn eerste nest vond (dit was in 1903); thans vind ik er in het seizoen, zooveel ik wil. ☼ Dat eerste nest bracht me, door de plaats, waar het zat, zijn buiten- en binnenbekleding, geweldig aan 't fantaseeren. Ik liep door

't bosch en zag plotseling op een knoest van een esschetronk, de snijvlakte van een afgekapt tak, vijf helderblauwe eitjes liggen, spaarzaam gevlekt met kleine, zwarte spikkels. Ten minste, — wat ik voor de snijvlakte van den afgehouden tak had aangezien, bleek de lichtgekleurde, kartongladde en harde binnenbekleding van het nest te zijn. De buitenbouw, heelemaal van mos, verliep zoo treffend in den eveneens groen bemosten knoest, dat ik, door deze twee bedriegelijke gelijkenissen misleid, aan geen nest dacht, vóór ik de eieren zag. Mijn jeugdig oog, tuk er op, om altijd en overal verband te zien, zag hierin dan ook een schitterend voorbeeld van doeltreffende mimicry of camouflage. Ik was er immers zelf zoo eerlijk door bij den neus genomen. ☼ Later hoorde ik van meer bevoegden, dat de kartonachtige binnenbekleding heelemaal niet de snijvlakte van een afgekapt tak behoeft na te bootsen. Alle lijsternesten, hõe en wàar ook geplaatst, hebben die en men neemt aan, dat deze moet voorkomen, dat de jonge vogels, die de eerste dagen zeer zwakke pootjes hebben, deze te zeer verdraaien, of op andere wijze schenden zouden, wat bij een ruwe, hakerige bekleding allicht het geval zou kunnen zijn. ☼ Ik vond ook eens een zanglijsternest met zes eieren, terwijl vijf in den regel het grensgetal is. 's Anderen daags lagen er acht in en weer een etmaal later zelfs tien. 't Was me duidelijk, dat twee lijsters in hetzelfde nest gelegd hadden. En zie, toen het eenmaal zoover was, bleef het verlaten liggen. Geen van de twee verkoos een dubbel gezin groot te brengen. ☼ Den 12den April 1912 vond ik een lijsternest tot aan den rand volgesneeuwd. Ik haalde de sneeuw er uit, ook de 5 eieren, wreef met een

plukje mos de binnenbekleding droog, legde de eieren er weer in en mocht vier dagen daarna het genoegen smaken, den broedenden vogel op het nest te kieken. ☼ Terwijl de tuinlieden het de merel zóó euvel duiden, dat zij zich vergrijpt aan aardbeien en aalbessen, dat ze vaak het nest verstoren, dulden ze de grauwe verwant, zonder ze te na te komen. Men ziet in haar een ijverige insectenverdelgster, terwijl haar geen deugnietrijen ten laste gelegd worden. ☼ Vooral schijnt ze verzet te zijn op slakken. De huisjesslakken kunnen haar het leven moeilijk maken, doordat ze zoo moeilijk uit haar kalken omhulsel te halen zijn. De bonte kraai langs onze zeeoewingen vliegt met een gekaapte mossel naar boven en laat de schelp stuk vallen op de bazaltglooiing. Welnu, de zanglijster doet in het wezen der zaak niet anders. Ze timmert het slakkenhuis stuk tegen een steen, een tak of een stomp. In 't bosch vindt men soms ware „slachtplaatsen”, wat er op wijst, dat een of meer lijsters geregeld met haar lastige vangst naar een gelegenheid vliegen, die ze voor dit doel als zeer gunstig hebben leeren kennen. Werp op een plaats, waar lijsters voorkomen en weinig of geen harde voorwerpen zijn, maar eens een steen neer. En ga dan na een week eens kijken. Alle kans, dat de sporen van een druk bezoek er al omheen liggen.

J. VIJVERBERG.

HET LOCOMOTIEV-SPOEK.

TOEN ik in den zomer van het vorige jaar op een fietstocht over de Noord-Veluwe aan een vrouw op middelbaren leeftijd, die op haar erf aan de dagelijksche bezigheden was, het een en ander over den weg vroeg, bleek het mij, dat zij wel van een praatje hield en ik wist haar al spoedig aan het vertellen te krijgen over het geloof aan spoken en geestverschijningen. ☼ Hare opvattingen en beschouwingen schenen mij voor die streken tamelijk modern toe, zij stond tenminste nogal sceptisch tegenover verschillende oude legenden, die daar eeuwenlang van vader op zoon oververteld zijn en waaraan door het meerendeel der bevolking nog steeds een onwrikbaar geloof gehecht

wordt. Maar toen verhaalde zij mij iets, dat zij zelf beleefd had en waaruit bleek, dat ze toch nog niet geheel vrij van alle bijgeloof was; zij deed zelfs al haar best om mij toch maar goed van den ernst van het geval te overtuigen. ☼ Misschien herinnert de lezer zich nog wel, dat voor enige jaren in de dagbladen weer eens melding werd gemaakt van den aanleg van een nieuwe spoorlijn van Nunspeet via Vierhouten naar Apeldoorn; hoe oud deze plannen al waren en of er nog in de toekomst uitvoering aan gegeven zal worden, weet ik niet, maar mij dunkt, dat hetgeen het vrouwtje mij vertelde, hier zeker wel mee in verband zou kunnen staan. ☼ De geschiedenis kwam dan op het volgende neer. Ongeveer tien jaren geleden was ze, met haar man en kinderen uit Hattem verhuizende, komen wonen in de buurt van Nieuw-Soerel, oostelijk van Nunspeet. In den eersten tijd kon zij zich hier maar niet aan de volstrekte eenzaamheid wennen en ging ze daarom wel eens met haar man mee naar het land, waartoe zij de groote heide naar Vierhouten moesten oversteken. Toen dit weer eens gebeurde en zij de kinderen achtergelaten had bij het verzorgde vuur, voelde ze zich, zonder te weten waardoor, erg ongerust en keek over de hei gaande voortdurend om in de richting van hun huisje. ☼ Eensklaps zag ze een licht en dacht natuurlijk dadelijk aan brand. Haar man, die het schijnsel ook opmerkte, stelde haar enigszins gerust door te zeggen, dat 't niet bij hun huisje, maar ergens tusschen de boomen aan den rand van de hei was. Ze konden echter niet nalaten, tijdens de wandeling voortdurend naar het zonderlinge verschijnsel op klaarlichten dag om te kijken en maakten zich beiden hierdoor

Foto J. Vijverberg.

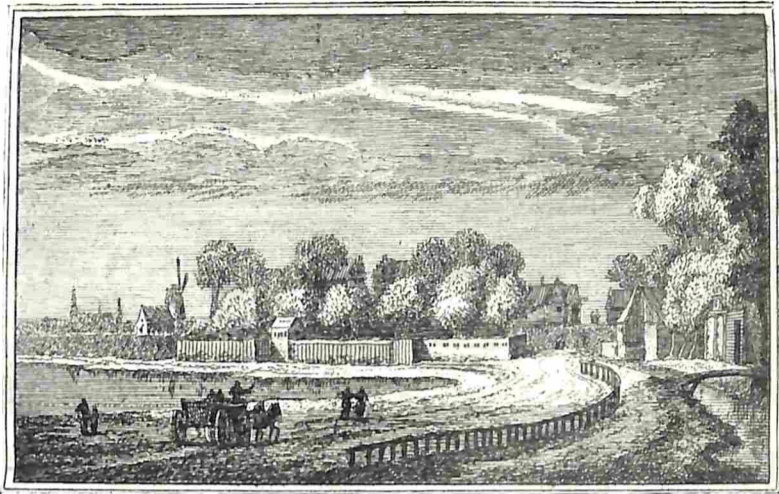
GRAUWE LIJSTER BIJ HAAR NEST.

langzamerhand zóó zenuwachtig, dat de vrouw geheel ontsteld en met knikkende knieën in Vierhouten aankwam en een winkeltje binnenging, om weer wat op haar verhaal te komen. ☼ Toen ze verteld had, wat haar zoo vreeselijk van streek had gebracht, wist de winkelierster haar dadelijk met een geruststellend lachje te vertellen, dat de verschijning van dit licht in deze streek volstrekt niet zeldzaam was, maar zelfs dikwijls werd waargenomen. „Joa, m'neer,” zoo eindigde zij ernstig haar verhaal, „dat is 't locomotiev-spoek, dat spoekt hier in de buurt al veertig joar, U kunt 't navrage, m'neer”.

A. W. FRANCKEN.

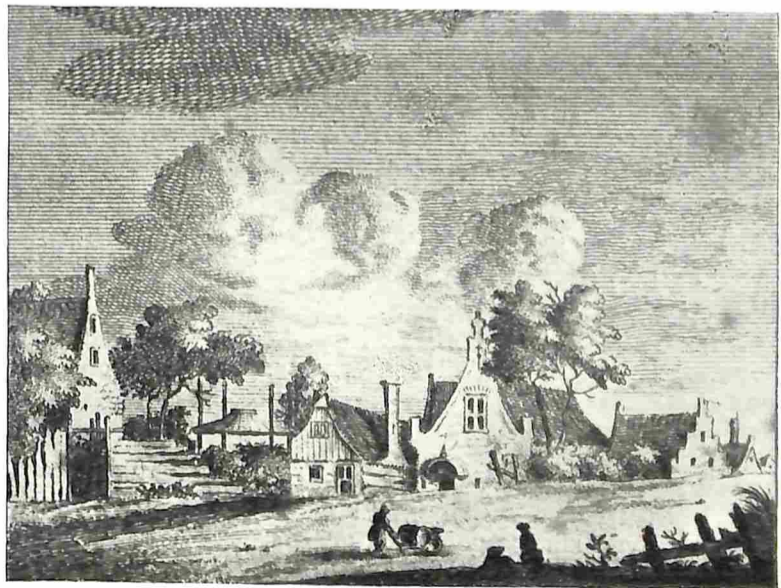
EEN VERDWENEN DORP.

DICHT bij Amsterdam lag voorheen 'n welvarend dorp, dat den naam droeg van *Oetewael* en ook wel als *Outewael*, *Houtewael* en *Oudewael* bekend stond. Het is reeds lang van den aardbodem verdwenen, niet, zooals zoovele andere, door 't water verzwolgen, maar *opgeslokt* door de *Groote Stad*. *Oetewael* is (ook al als zoovele andere dorpen) gevallen als slachtoffer van den onverzadelijken honger van z'n grooten buur. Daniel Willink, „de zoetvloeiende Stroom- en Singeldichter” zegt, dat „Eertijds aan den dijk gelegen, Daer 't zeenat bruischt en woelt en schuurt, Nu plaets heeft in de stad gekregen”. De dijk, door den dichter bedoeld, was de St. Anthonisdijk, waaraan en waarop het fraaie, landelijke *Oetewaal* was gebouwd, dat zooveel eeuwen lang één van de uitspanningsplaatsen van de Amsterdammers is geweest. Die hadden daar, zegt Mattheus Brouërius van Nidek in z'n Kabinet van Nederlandsche Oudheden, 'n „ruimweidigh gezicht langs het IJ en Zuiderzeewaarts, naer de Waterlandsche dorpen of langs de grazige klaverweiden van Amstelland”. Dat de pretmakende en ook de rustzoekende stedelingen 'n kwartier buiten de stad daar graag kwamen verwijlen en dat de *Oetewaelers* veel voordeel trokken van die bezoeken, is te begrijpen. ☼ *Oetewael* behoorde van oudsher tot de ambachtsheerlijkheid van Nieuweramstel. In 1399 kreeg Heer Koen van Oosterwijk het dorp als leen van Hertog Albrecht van Beieren, graaf van Holland. Hij betaalde er 3100 schilden voor, en onder andere renten werd den Ambachtsheer toegestaan 13 schellingen en vier penningen als *Zwijnbede*, d. w. z. het recht om varkens te houden. In 1401 werd hem verlof gegeven 'n zomerdijk te leggen om de landen buiten den Zeeburg en daarbij. Dat *Oetewael* van geen geringe uitgestrektheid was en inderdaad 'n dorp van beteekenis, blijkt uit 'n giftbrief van 1387, waarin staat dat de Zeeburgerdijk zou worden geschouwd door drie schepenen van Nieuweramstel, twee van Amstelredamme, een van Ouderamstel en één van Outewael. In 1401 werd bepaald dat er jaarlijks zes schepenen zouden worden gekozen uit de hoofdingelanden, drie door de stad Amsterdam en drie door Outewael. Nog in 't begin van de 18e eeuw werd er jaarlijks op Vrouwendag 'n schepen gekozen voor Amstelveen uit de ingelanden van Outewael. Tijdens het bouwen van de Oude Kerk te Amsterdam ¹⁾ hebben de *Oetewaelers* zich zoo flink geweerd bij 't heien voor den toren, dat ze ten eeuwigden dage het recht kregen om bij het begraven van hun dooden in deze kerk 'n uur lang de grootste klokken te mogen luiden zonder er iets voor te betalen. Dit recht heeft gegolden tot — er geen *Oetewalers* meer bestonden. ☼ Recht droevige tijden heeft het „vermakelijke *Oetewael*” beleefd. Op 8 Juli 1566 waren buiten de St. Anthonispoort bij *Oetewael*, verborgen achter 't hooge riet, dat tegen den Kadijk groeide, eenige voornamen Amsterdamsche burgers, waaronder Laurens Reäel (Laurens Jakobsz. in den gouden reäel op 't Water) met den prediker Jan Arents te zamen gekomen om te beraadslagen over 't houden van bijeenkomsten, waarin de Hervormde leer werd beleden; zooals ook geschiedde na deze bijeenkomst. De aanhangers van de nieuwe leer werden echter streng vervolgd, vooral na 1569. In Januari 1573 heeft de baljuw van Amstelland, Arend Ernst van Bassen vier hunner, aan den Heiligen Weg laten ophangen en 'n vijfde te *Houtewael* verbranden. Lumey, graaf van der Mark, bijgenaamd „le Sanglier des Ardennes”, heeft de *Oetewaelers* (die aan het bestraffen der Hervormden geheel onschuldig waren) gestraft door het dorp te doen in brand steken. Niet minder zware ramp trof *Oetewael* op 5 Maart 1651, toen bij 'n buitengewoon hoogen waterstand de Anthonisdijk doorbrak en alles in den omtrek verwoest werd. Ook van de gevolgen dier overstroming herstelde echter het dorp zich weldra. ☼ In-

HET DORP OETEWAELE ANNO 1625.

tusschen was, nadat in 1578 Amsterdam de Spaansche zijde had verlaten, de bloei van de stad zóó toegenomen, dat herhaaldelijk de wallen en poorten moesten worden verlegd. Bij de vierde vergrooting (in 1658) kwam *Oetewael* binnen de muren van Amsterdam. Voor 'n deel werd het terrein vergraven, gedeeltelijk met andere huizen bezet. Het was met het landelijke *Houtewael* gedaan. ☼ Hoe veel genoegens de Amsterdammers er hebben gemaakt, toen 't nog niet in een stadswijk was veranderd, vertelt ons de bovengenoemde dichter in z'n „*Amsterdamsche Buitensingel*”. Hij schildert ons (met 'n aardige „print” er bij): — „dit breede padt, Naar 't Diemermeir, een weg, vol boomen, Die duizenden uit de Amstelstad Bewandelen langs zijn groene zoomen, Daar 't rijtuig rolt, en snelt met pracht, naar eigen hof, of andere hoven, En daar de voerman, om de vracht, Zijn volk zal alle vreugd beloven, Dat vrolijk keert, versiert met groen, En bloemen van elk jaarsaizoen”. ☼ Niet in eens, maar langzaam en zeker, verdween het stille, verfrisschende en opwekkende, dat „den buiten” alleen ons kan geven. Tot 1721 is nog 'n boerenhuis blijven staan in het open veld beneden den Kadijk tegenover „de nieuwe plantagie”; maar, toen ook dit werd gesloopt, bleef alleen de naam nog bestaan in den *Outewaler Molen*, aan 't zoogenaamde *Nieuwe Diep*, tusschen den *Muiderzeedijk* en den *Diemermeerschen Ringdijk*, en den *Oetewaler- of Overamstelschen polder*. De *Oetewalerweg*, van de *Muiderpoort* tot het *Diemermeer*, werd verdoopt in *Linnaeusstraat*. Het is nog maar enkele jaren geleden, dat het straatbordje met den *ouden* naam werd weggenomen en plaats moest maken voor dat met den nieuwen. Waarom toonen onze magistraten dikwijls zoo bitter weinig piëteit voor 't verleden? Waarom moest de naam verdwijnen, die ons herinnerde aan 't aardige dorp, dat eens 'n rol vervulde in Amstels geschiedenis? Zouden we dan de *Kalverstraat*, waar geen kalveren meer aan de markt staan, sedert eeuwen niet meer, en de *Nieuwendijk*, die heelemaal geen dijk meer is, en de *Heilige weg*, die ons sedert lang niet meer leidt naar de Heilige stede, ook maar niet verdoopen? En de *Leidsche straat*, moet die

DE ST. ANTHONISDIJK BIJ OETEWAELE.

1) In 1566 voltooid.

niet een nieuwen naam hebben, nu ze niet meer uitloopt op de Leidsche poort? ☞ Gelukkig, dat de *Dam*, die indertijd in Revolutieplein werd gedoopt, tenminste zijn ouden naam terugkreeg. — Zou misschien, een van onze Raadsleden niet eens 't initiatief willen nemen, om geschiedkundige straatnamen, die verdwenen door de zucht naar verandering, weer terug te herdoopen? Hij beginne dan met den Oetewalerweg.

J. SCHUITEMAKER Cz.

GEMEENTELIJKE KEURINGS-DIENST IN HET OUDE DELFT.

NOOIT ontkom ik aan de telkens weer nieuwe bekoring, welke uitgaat van een oude stad, van oude gebouwen, eeuwen geleden reeds gezet op de plaats, waar ik ze thans aanschouw. Aanstonds verbind ik aan den ouden bouwtrant, getuigend van een rust, die onzen tijd vreemd is, (al weten we, hoe de rusteloosheid van thans noodzakelijk is om tot een nieuw evenwicht te komen) waardig-schrijdende magistraten, kleurig en rumoerig marktvolk, welvarende burgers, allen van een wezen, volkomen verschillend van den modernen mensch. ☞ Toch, ik weet, dat dit slechts een bontgekleurd sprookje is, door de eeuwen, die hèn van ons scheiden, tot een waarschijnlijk lijkende werkelijkheid geboetseerd. Ten onzen gerieve door onszelf. En laten we, bij alle vereering en bewondering voor het oude schoon, nooit vergeten, dat de werkelijkheid daar rondom evenmin volmaakt was als de moderne realiteit. Dat we, terugschouwend en aanknoopend bij het verleden, het heden levend, moeten streven naar de toekomst, waarheen alle waarden zich richten, de toekomst, het eenige, volstrekt waardevolle goed van heeldemensheid. ☞ Het waren drie openbare gebouwen in Delft, die bewonderende en kritische herinnering mij brachten, de Waag, de oude Vleeschhal, het oude Boterhuis, eenmaal het centrum van Delft's materiele leven. ☞ Daar is de Waag, welke heel den Delftschen groothandel in levensmiddelen tot zich trok. Nog is ze bewaard in dezelfde gedaante, als de Delftsche historieschrijver van Bleyswijck ze zag „van voren op de markt uitkomend met 2 ruime poorten, zoo ook van agteren bij de gracht”. Blijkens het jaartal in den gevel werd ze in 1770 in haar tegenwoordigen toestand gebracht, behoudens dan de vernegentiende-eeuwsche vensters. Maar reeds in den aanvang der 17e eeuw was een gedeelte van het nog bestaande gebouw tot Waag ingericht. In 1644 werd door de vroede vaders het aangrenzende huis van den eigenaar Abraham de Kooze gekocht en bij de Waag getrokken. In 1647 was deze Waag gereed, evenwel met twee topgevels, gelijk een afbeelding uit dien tijd aantoont. Toen werd ook een nieuwe weegschaal geplaatst: „Anno 1647” luidt de dateering, op een zwarten band aangebracht. Tegenwoordig rust deze schaal in vrede onder het oude dak, maar eenmaal had ze druk werk. Hoe werd er gewaakt door de overheid voor het heil van den Delftenaar en hoe wisten ook deze vroede vaders de finantiën der stad te versterken! Waarvan ze, slechts wat directer dan onze huidige magistraat, de kostelijke vruchten plukten. ☞ Al in 1342 had graaf Willem IV van Holland de Waag met alle voordeelen aan die van Delft gegeven. Delft voer wel bij deze schenking, totdat het Rijk zich er mee ging bemoeien. Tout comme chez nous! Van Bleyswijck immers jammert in zijn Delftsche historie: „Maar nu van landswege de finantiën van de Waag worden beheerd, gaat er tweemaal zooveel aan het land als aan de stad!” ☞ Alle waren, die in het groot worden verhandeld, moeten in de Waag worden gewogen. En er moet belasting

voor worden betaald. Een heel personeel zorgt voor de naleving der voorschriften. Daar zijn twee „geswooren Waagmeesters”, die het toezicht uitoefenen over de zoogenaamde „Kraen-Kinders”, dat zijn zij, die van de stad de kranen hebben gehuurd, waarmee de lasten uit de schepen worden gelost aan den achterkant van het gebouw, dat op de gracht uitkomt. De „Kraen-Kinders” wonen in kleine huisjes vlak bij de Waag, om steeds bij de hand te zijn. Het zijn op hun beurt heele heeren: ter hunner beschikking staan de Waagkruiers, die het ruwe werk verrichten. Nauwkeurig wordt acht geslagen, dat inderdaad het juiste gewicht wordt gegeven: de „geswooren Ycker” van de stad ijkt de gewichten, door ze te vergelijken met ongebruikte gewichten, welke op het Stadhuis worden bewaard, de zoogenaamde „slapers”. „En,” zegt alweer van Bleyswijck, „hoe meer de Schalen van de Waegh werden beladen en bezwaert, hoe meer de last van 't Land en de Stad werd verligt”. ☞ Ook de kleinhandel stond onder strenge contrôle. Een keuringsdienst, welke, afgezien van de methoden, in stiptheid voor de tegenwoordige niet behoeft onder te doen, was door de vroede vaders ten bate der vleeschetende burgerij ingesteld. Al in het begin der 15e eeuw moesten de koeien, voor ze geslacht werden, op het Stadhuis worden gekeurd. Dan moesten ze binnen 24 uur zijn geslacht: daarna werd het vleesch nog eens aan een

strenge keuring onderworpen. Tenminste, zoo luiden de voorschriften! De uitvoering zal ook wel niet altijd overeenkomstig de goede bedoeling der stadsbestuurders zijn geweest. En hoe 't voor de 15e eeuw is toegegaan, vermeldt de historie niet. Toen nam de hygiëne geen overwegende plaats in het gemeentebestel in. Al in 1295 had Floris V aan Delft de inkomsten van de Vleeschhal overgegeven: wel reserveerde hij nog de inkomsten van enkele bepaalde marktdagen voor zichzelf. ☞ Reeds toen mochten de Delftenaren een „Vleeshuus” en een „Broothuus” bouwen. Dit „Vleeshuus” stond echter niet op dezelfde plaats als het bewaard gebleven gebouw: daar stond in 1413 een „Lombaert-huus”, d.i. een Bank van Leening. Toen werd de Bank van Leening verplaatst (van op-

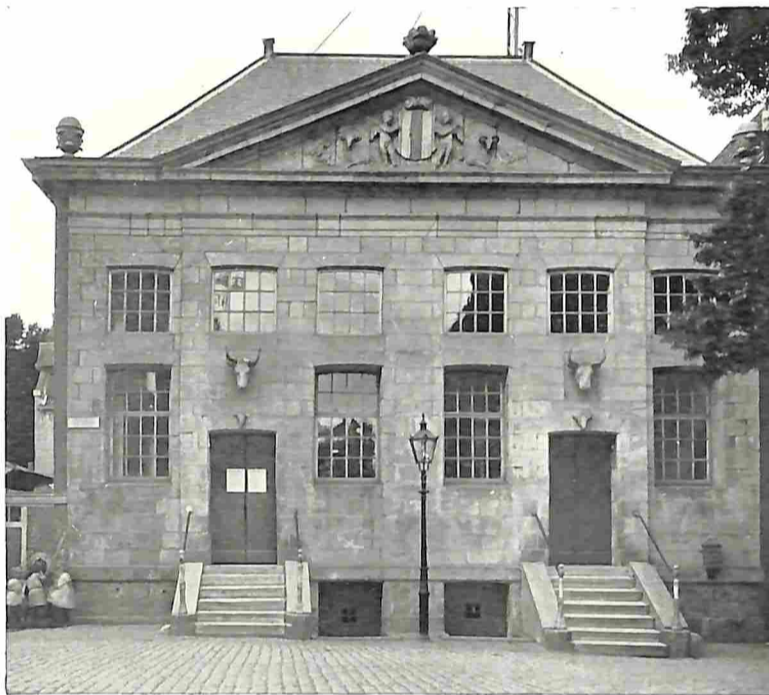

Foto C. Steenberghe.

DE VLEESCHHAL TE DELFT.

heffing zal wel geen sprake zijn geweest!) en het gebouw zou voortaan lakenhal en vleeschhal herbergen. Al heel spoedig werd de vleeschhal te klein, zoodat reeds in 1420 de slagers verlof kregen ook op andere plaatsen, in winkels e.d. vleesch te verkoopen. Maar zoo kon de verkoop minder nauwkeurig worden gecontroleerd en vermindert de opbrengst der vleeschbelasting zienderoogen. Dus moesten de slagers hun smokkelhandel al spoedig staken: de lakenhal werd naar elders overgebracht en het heele „Lombaert-huus” tot vleeschhal ingericht. ☞ Het gebouw, dat in tamelijk verwaarloosden toestand behouden is gebleven, is een niet al te schoon specimen van 17e-eeuwsche bouwkunst, en de osse-, schapen- en ramskoppen aan den voorgevel, symbolen van zijn bestemming, zijn een luguber ornament, zelfs voor een carnivoor. Intusschen, in 1660, toen de Vleeschhal als een fenix herrees, waren er in dit opzicht inderdaad andere zeden: toch heeft de Delftsche magistraat het slagersbedrijf niet volkomen oirbaar geacht voor de vrouw of — en dit is een waarschijnlijker veronderstelling — heeft de economische positie van den man niet willen laten ondermijnen. Immers „zij hebben gekuert dat voortan geen Vrouwen in die Halle nog buyten die Halle met eenich Vleysch staen en moet om te vercopen noch eenich Vleysch breken noch handelen om te vercopen, bij XX stuivers te verbeuren”. Heel lang heeft deze uitsluiting echter niet geduurd: de „zwakke” sekse overweging en heeft al spoedig haar plaats naast den man in de vleeschhal opgeëischt en behouden. ☞ Behalve op Za-

terdag, wanneer de vleeschhal geopend was tot 9 uur 's avonds in de winter-, 10 uur in de zomermaanden, werd de hal om 5 uur 's middags gesloten. Des ochtends om 8 uur (des Zaterdags resp. 6 en 7 uur) moest de „bewaerder van de Sleutel” de deur open-sluiten: voor ieder kwartier, dat hij te laat zou openen, kreeg hij 3 stuivers boete. Ook hier werden de gewichten, die van koper moesten zijn, omdat dit het moeilijkst kon worden gesnoeid, streng gecontroleerd. ☞ De boter, die in Delft ter markt werd gebracht, ontkwam evenmin aan de goede zorgen der vroede vaderen. De Delftsche boter was beroemd: van overal kwamen men naar de stad, zelfs uit den Haag, om boter te koopen in het Stadsboterhuis, naast de Waag gelegen. Dat Stadsboterhuis werd zeer curieus geëxploiteerd: 't werd voor een paar honderd gulden per jaar verhuurd onder conditie, „dat den Huyrman geduyrende sijn Huyze voor 't bestaen-geld van de Boter-tonnekens niet meer sal ontfangen noch genieten als van 't Vierendeel ofte Kinnetje drie grooten, van 't Achtendeeltje een stuyver en van 't Beuytelaertje een blanck als naar ouder gewoonte”. ☞ Het waren niet louter vreugden, die de huurder van 't Boterhuis doormaakte om op zijn kosten te komen. Want de kwaliteit der Delftsche boter ging voor alles en dus mocht op marktdag de familie van den huurder in den kelder, waar ze blijkbaar woonde, geen vuur aanleggen, opdat de boter niet week zou worden. ☞ Talloos waren de keuren op de boter: werd toegezien op het kleuren der boter, de Delftsche verpakking mocht voor geen andere boter worden gebruikt; ook op ijken en merken stonden keuren. De Boterhuis: deze werd verkocht op de zoogenaamde Boterbrug achter de Waag. ☞ Zoodat, concludeerende, moet worden vastgesteld, dat achter de bekoring van het oude en voorbij, zich een gemeentelijke voorzorg verbergt, welke voor die van de moderne maatschappij niet behoefte onder te doen.

RO VAN OVEN.

HEERSCHERS VAN FERRARA.

5) *Uit het Poolsch van*
KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

NICCOLO III (*vervolg*).

TOEN de doge te Venetië, Francesco Foscari, dit schrijven ontving, liet hij het tournooi op het St. Marcoplein, waaraan de markgraaf deelgenomen zou hebben, uitstellen. Genoemd document is helaas in geen der Italiaansche archieven bewaard gebleven. ☞ De markgraaf, van swart en weldra alle vrouwen te Ferrara, die dezelfde zonde als Parisina begingen, met den dood te straffen, „opdat de rechtvaardigheid niet alleen aan zijne vrouw vervuld worde.” Het eerste slachtoffer van dit verdwaasde rechtvaardigheidsgevoel was Laudania Romei, echtgenoot van een hoogen dignitaris ten hove. De razernij ging echter spoedig over en reeds dadelijk nadat Laudania omgebracht was, trok Niccolo zijn bevel in. De getrouwde vrouwen te Ferrara konden voortgaan op den weg der zonde, waaraan de markgraaf in eigen persoon gretig meedeed. ☞ Niccolo, hoewel niet jong meer, kreeg na den dood van Parisina nog verscheidene bastaards, jongens en meisjes. Beatrice, dochter van Anna de Roberti, beroemd door haar schoonheid, werd de koningin der festijnen te Ferrara; een oud spreekwoord zegt van haar, dat „wie het paradijs op deze aarde wil aanschouwen, aanschouwe donna Beatrice.” Na den dood van haren vader huwde zij graaf Niccolo de Corregio, daarna Tristan Sforza. Haar

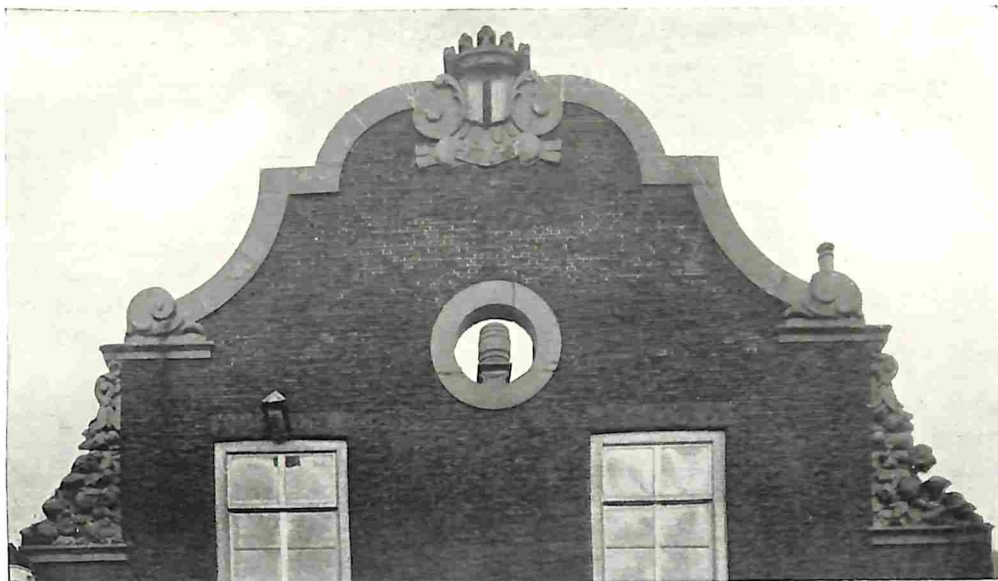

Foto C. Steenbergh.

TOP VAN DEN ACHTERGEVEL VAN HET BOTERHUIS TE DELFT.

zoon, eveneens Niccolo de Corregio (geb. 1450) genaamd, heeft zich in den Renaissance-tijd zeer verdienstelijk gemaakt. ☞ Ten slotte trouwde Niccolo III in 1431 voor den derde keer en wel met de dochter van den markies Saluzzo Ricciardi, wie het lot van Parisina niet deed terugschrikken om met Niccolo in den echt te treden. In het huwelijkscontract maakte Niccolo echter de bepaling, dat een zoon, uit dit huwelijk geboren, den troon niet zou erven; als troonopvolger was aangewezen Leonello, diende de paus reeds in 't jaar 1429 als zoodanig bevestigde. Inderdaad heeft Ricciardi in 1431 een zoon gekregen, Ercole, die na Leonello en Borso in Ferrara toch regeerde en een der voortreffelijkste Italiaansche vorsten der XVde eeuw werd. In 't jaar 1433 kreeg Ricciardi een tweeden zoon, Sigismondo, en in 1440, kort voor haar dood, een dochter, Bianca Maria, die ten tijde van Borso met den condottiere Galeotto Pico della Mirandola trouwde.

II

In 't jaar 1413, toen Stella Assassini nog met den markgraaf in liefde verbonden was, besloot deze tot een bedevaart naar het Heilige Land. De vijanden der dynastie waren verslagen, in het land heerschte vrede, en den despoot werd het te benauwd

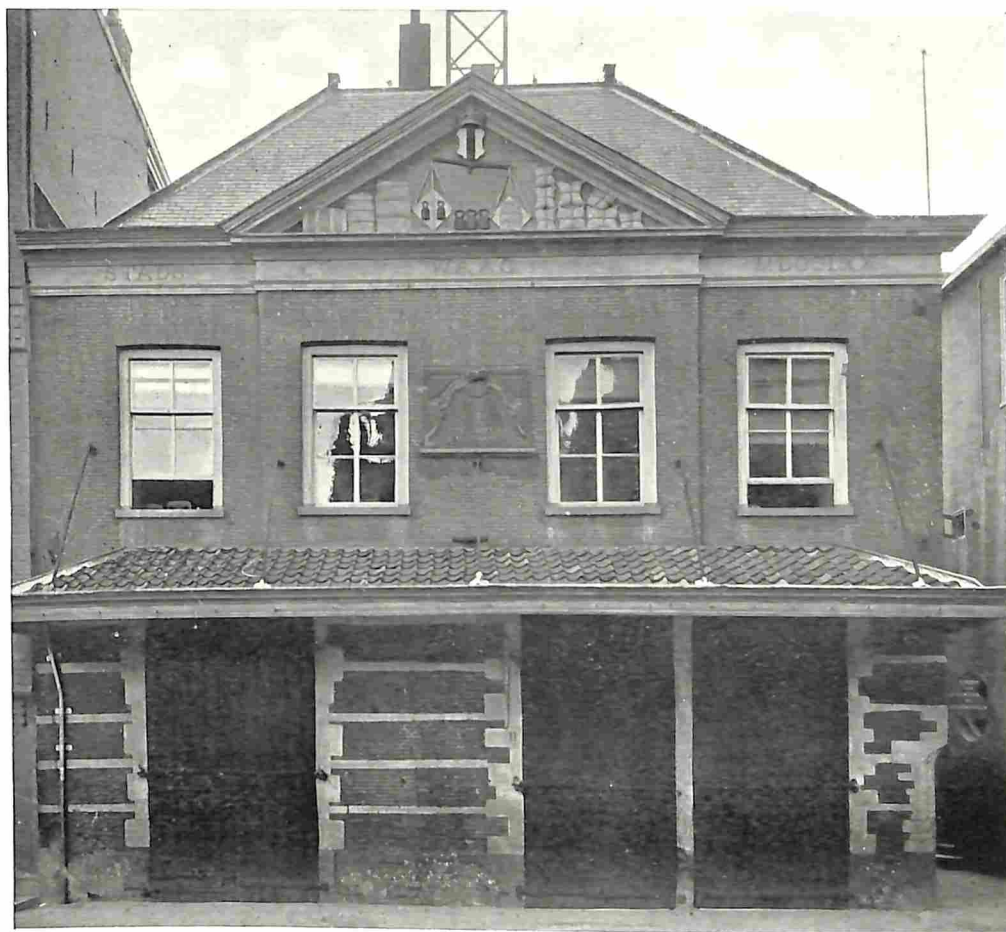

Foto C. Steenbergh.

DE WAAG TE DELFT.

in de Ferrarische landelijke vlakte; de ziel van een zwerfenden ridder huisde in zijn nog jeugdig gemoed en gelijk weleer de kruisvaarders, wilde hij boete doen op het graf van Jezus. Vergezeld van 50 vrienden en hovelingen vertrok hij op 6 April uit Ferrara. Tot den stoet behoorden: Alberto della Scala, een Ferrariër, met twee kameraden, Pietro Rosso, een edelman uit Parma, eveneens met twee heeren zijner hofhouding, Feltrino Bojardo, de grootvader van den grooten dichter uit Scandino met één dienaar, en eenige andere leden van aanzienlijke families. De functie van secretaris van den markgraaf werd waargenomen door Lucchino del Campo, die ons een schilderachtige beschrijving van dezen tocht naliet. Alle deelnemers aan dezen tocht waren gekleed in zwarte mantels met roode kruisen op de borst. De republiek Venetië stelde eene galei ter hunner beschikking. Het lag in de bedoeling van den markgraaf onderweg alle bezienswaardige plaatsen te bezoeken, waarom men al dadelijk, kort na het vertrek uit San Niccolo de Lido, te Pola stil hield, om de overblijfselen uit den Romeinschen tijd daar ter plaatse te bezichtigen. De arena wekte veel belangstelling bij den markgraaf, die, zij het dan oppervlakkig, reeds vertrouwd was met humanistische studies; immers zijn leeraar was de beroemde Donato degli Albanzani uit Pratovecchio. Niccolo behoorde echter niet tot de besten van Donato's leerlingen en kende, ondanks alle moeite van den humanist, slechts zeer gebrekkig Latijn. De galei voer door de Adriatische zee, langs de Jonische eilanden en den Archipel en legde aan op Corfu, waar het gezelschap door den Venetiaanschen gouverneur onthaald werd op een maaltijd, in een boomgaard vol oranjebomen, waar het tevens kon genieten van het gezang der Grieksche monniken. Op hun verderen tocht bezochten de Ferrarische pelgrims het eiland Rhodes, voeren verder langs de kust van Cyprus en landden op 11 Mei in Syrië, vanwaar zij hun weg naar Jeruzalem voortzetten. In Jeruzalem toefde de markgraaf vier dagen, van 15 tot 19 Mei, en begaf zich tweemaal naar het H. Graf. Den eersten keer bracht hij er een geheel nacht door, liggend in de houding van den Gekruisigde, bij zijn volgend bezoek was hij twee uren in gebed verzonken. Nadat de devotie aan het H. Graf verricht was, sloeg hij Alberto della Scala, Feltrino Bojardo en Pietro Rossi tot ridder, gordde hen persoonlijk het zwaard om en bond hen op den Calvariënberg de gouden sporen aan. Tot groote ergernis der pelgrims moesten zij overal in het H. Land, volgens hun eigen uitdrukking, losgeld geven aan „de Turksche honden”; aan de consuls en wachters op den berg Sion betaalden zij telkens 4 ducaten; voor den toegang tot het dal Josaphat, waar „nostra Donna” begraven is, een halve ducaat en voor de bezichtiging van het H. Graf 1½ ducaat. Op den terugweg deed de markies het eiland Cyprus aan en bleef daar 6 dagen bij den koning te gast. Als goed zoon der Renaissance bezocht hij ook Cythera en aanschouwde de plaats, waar volgens de overlevering de Grieksche Helena geroofd werd. In 36 dagen na hun vertrek uit Cyprus bereikten de pelgrims Venetië en op 6 Juli kwamen zij te Ferrara terug, zoodat de tocht in het geheel drie maanden geduurd heeft. De vele bedevaarten der vorsten in den tijd der Renaissance dienden meerendeels tot voorwendsel om te kunnen reizen, teneinde den drang naar avonturen te stillen en vreemde toestanden te leeren kennen. Zonder ernstige redenen betaamde het den heerscher echter niet het land te verlaten, veel geld uit te geven en dit uit 's lands kas te putten; men moest dus wel eene aanleiding zoeken, om die kostbare tochten te rechtvaardigen. Nu eens was het de gelofte, door den vorst gedaan ter bezwering van de pest, die hem naar het een of ander heilig oord deed trekken, dan weer gaf het beëindigen van een oorlog de noodige aanleiding tot een vromen pelgrimstocht. Ook Niccolo rustte niet. Eén jaar na de bedevaart naar het H. Land, ondernam hij een tweeden pelgrimstocht

naar Loreto en plaatste daar een zilveren model van den Dom te Ferrara. Over de kleeding van zijn gevolg op dien tocht zwijgt de geschiedenis, daarentegen weten wij, dat Niccolo op een daarop volgende bedevaart naar de relikwieën van den H. Antonius te Vienne in Dauphiné (19 Juni 1414) vergezeld was van 24 hovelingen in lichtgroene kleedij. Toen hij in Frankrijk aankwam, „waren de vrouwen meer op hem verliefd, dan op haar eigen mannen,” voegt de kroniekschrijver er aan toe. Van Vienne begaf Niccolo zich naar den Mont-Saint-Michel aan de kust van Bretagne, en op den terugtocht beleefde hij tenslotte nog een avontuur. In de bergen van Piëmont werd hij uit een hinderlaag overvallen door Manfredo del Carreto, markgraaf de Ceva, een roofridder, die hem met zijn geheele gevolg gevangen nam, met de bedoeling hem tegen losgeld weder in vrijheid te stellen. Dit voorval kwam echter den graaf van Savoye ter oore, die een afdeeling soldaten uitzond, welke Niccolo bevrijdde en den roofridder gevangen nam. De markgraaf de Ceva betaalde met

zijn hoofd dezen aanslag op den Heer van Ferrara, terwijl de burcht Ceva met den grond gelijk gemaakt werd. Toen Niccolo III na deze gebeurtenis thuis kwam, was de vreugde te Ferrara zóó groot, dat, volgens het bericht van Caleffini, alle zieken gezond werden. Het was echter niet de laatste bedevaart van Niccolo. In Vienne was het hem zoo goed bevallen, dat hij den tocht daarheen in 1434 herhaalde. Een jaar later trok hij naar den H. Anunziato te Florence, waar hij een ex-voto van was achterliet, voorstellend een groot paard, waarvoor hij den kunstenaar 50 florijnen betaalde. De markgraaf was het type dier despotten der Renaissance, bij wie misdaad en wroeging op merkwaardige wijze gepaard gingen. Het berouw was echter steeds van korten duur, de door niets teugelde gewelddadigheid en opvliegendheid van zijn aard kregen bij de eerste gelegenheid de beste vrij spel. Gebrek aan ethisch begrip en redelijke moraliteit was typeerend voor hen allen; de godsdienst was de schoone vorm, de geërfde gewoonte, vaak het dekkleed der misdaad, de gouden lijst van het meest vulgaire beeld van menschelijke hartstochten. Een pelgrimstocht naar het H. Land of naar den H. Jacob uit Compostello, en men meende de deugd in eigen persoon te zijn. Niccolo III was doordrongen van den geest der Fransche cultuur en kende, zoo als gezegd werd, slechts zeer gebrekkig Latijn. Donato twijfelde er blijkbaar aan, of zijn leerling ooit de Latijnsche taal leeren zou, immers hij vertaalde voor hem in 't Italiaansch twee werken: het boek van Petrarca „De viris illustribus” en de dissertatie van Boccaccio „De claris mulieribus.” De literatuur, waaraan Niccolo en het gansche hof der d'Este's bijzonder de voorkeur gaf, waren Fransche romans, „Istorie francesi.” De gehechtheid aan die ridderverhalen bleek het meest daaruit, dat men dikwijls den kinderen den naam gaf van een der helden uit het gevolg van Karel den Groote of van de „Ronde Tafel,” zooals Meliaduse, Ginerva, Rinaldo, Isotta enz., Niccolo had overigens een bijzondere voorliefde voor Fransche boekwerken, waarvan hij verscheidene van zijn vader geërfd had en eenige liet copieeren en met miniaturen versieren. In zijne bibliotheek bevonden zich de „Geschiedenis van den H. Graal”, „Prophetia Merlini”, „Meliaduse”, „Lancilotto”, „Chronique de Saint Denis” en vele andere boeken. De catalogus van de bibliotheek der d'Este's van 't jaar 1474 vermeldt zelfs 4 exemplaren „Lancilotto”, twee van den roman „Gutifre de Boion” en twee van de „Geschiedenis van Alexander”. Niet alle leden van het hof verstonden Fransch, voor de vrouwen en de minder ontwikkelde jeugd waren deze manuscripten ontogankelijk en daarom luisterden de meesten hunner gretig naar de verhalen der Cantastorie, die de buitenlandsche romans omwerkten en voor Italiaansche denkwijze geschikt maakten.

(Wordt vervolgd).

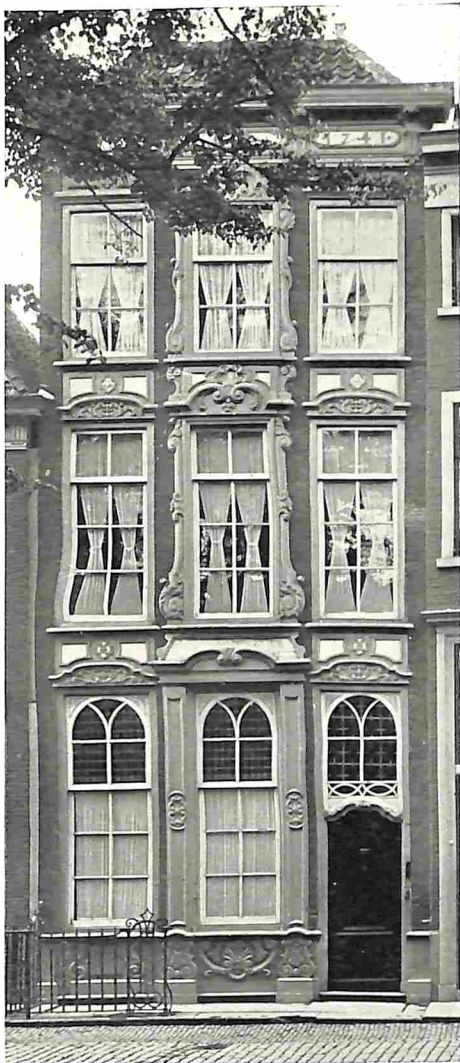

Foto C. Steenbergh.

HUIS AAN DE OUDE DELFT TE DELFT.